

Στοκχόλμη

ΣΟΥΗΔΙΑ

ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΟΥΗΔΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ε

ΕΛΛΑΔΑ ΕΚΤΟΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΕΝΟΣ ΑΡΧΑΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΙΟΝΤΑΡΙΟΥ

01

Αντίγραφο του Λέοντα του Πειραιώς στην είσοδο του Μουσείου Σουηδικής Ιστορίας στη Στοκχόλμη. Φωτ.: National Historical Museums.

Το αντίγραφο ενός τεράστιου λέοντα περιμένει τους επισκέπτες του Μουσείου Σουηδικής Ιστορίας στη Στοκχόλμη. Το πρωτότυπο, φιλοτεχνημένο τον 4ο αιώνα π.Χ., στήθηκε —άγνωστο πότε— στο λιμάνι του Πειραιά στο οποίο έδωσε το μεταβυζαντινό όνομά του: Πόρτο Λεόνε. Ήταν τέλη του 17ου αιώνα όταν το είδε ο Βενετός στρατηγός Morosini και το πήρε στη Βενετία. Έναν αιώνα αργότερα ένας αιγυπτιολόγος διέκρινε επιγραφές σε ρουνική γραφή, τη γραφή των Βίκινγκς.

JENNY WALLENSTEN

Διευθύντρια Σουηδικού Ινστιτούτου Αθηνών

ΣΤΗΝ ΕΙΣΟΔΟ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΣΟΥΗΔΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΗ ΣΤΟΚΧΟΛΜΗ ΟΡ-
θώνεται το αντίγραφο ενός γιγάντιου λιονταριού. Αποκλείεται να περάσει απα-
ρατήρητο, ωστόσο λίγοι γνωρίζουν τη συναρπαστική ιστορία του πρωτοτύπου
—ενός μαρμαρίνου θηρίου από τον Πειραιά— και το γιατί ένα αντίγραφό του κα-
τέληξε στη Στοκχόλμη.

Κατά την αρχαιότητα, όπως και σήμερα, το λιοντάρι ήταν σύμβολο δύναμης και
θάρρους. Στεκόταν φρουρός στους τάφους, συμβολίζοντας συγχρόνως και την αν-
δρεία του νεκρού. Ένα γνωστότατο παράδειγμα είναι ο επιβλητικός Λέων της Χαι-
ρώνειας, ο οποίος σηματοδοτεί μέχρι και σήμερα τον τόπο ανάπαυσης των Θηβαί-
ων Ιερολοχιτών που έπεσαν μαχόμενοι τους Μακεδόνες στη μάχη της Χαιρώνειας.

Κάποια στιγμή, άγνωστο πότε, ένα παρόμοιο εντυπωσιακό άγαλμα στήθηκε στον
Πειραιά, πρώτα κοντά στην είσοδο του λιμανιού κι έπειτα στον μυχό του εσωτερικού
λιμένα. Για ένα διάστημα κατά τη Μεταβυζαντινή περίοδο, το άγριο θηρίο έδωσε
μάάλιστα το όνομά του στην περιοχή: Πόρτο Λεόνε ή Πόρτο Ντράκο. Φιλοτεχνήθη-
κε πιθανότατα τον 4ο αιώνα π.Χ. ως επιτύμβιο μνημείο. Κάποια στιγμή όμως μετα-
κινήθηκε από την αρχική του θέση και μετασκευάστηκε σε κρήνη, με αγωγή που δι-
έσχισε τη ράχη του και κατέληγε σε κρουνό στο στόμα του λιονταριού. Στη διάρκεια
της βενετικής εκστρατείας κατά των Οθωμανών στα τέλη του 17ου αιώνα, ο τρομε-
ρός λέων τράβηξε το ενδιαφέρον του στρατηγού Morosini, ο οποίος τον πήρε μαζί
του επιστρέφοντας στη Βενετία, μαζί με άλλα αγάλματα λιονταριών, για να διακο-
σμήσει την πόλη. Ο Λέων του Πειραιώς συντηρήθηκε και στήθηκε στην είσοδο του
Arsenale, του ναύσταθμου της Βενετίας, όπου στέκεται φρουρός μέχρι και σήμερα.

Ωστόσο το λιοντάρι έκρυβε μυστικά τα οποία δεν πρόσεξε ο Morosini. Στα τέλη
του 18ου αιώνα, ο Σουηδός διπλωμάτης και αιγυπτιολόγος Johan David Åkerblad
—μεταξύ των πρώτων που επιχειρήσαν την αποκρυπτογράφηση της Στήλης της

02

Η είσοδος του Μουσείου
Σουηδικής Ιστορίας στη
Στοκχόλμη. Φωτ.: National
Historical Museums.

03

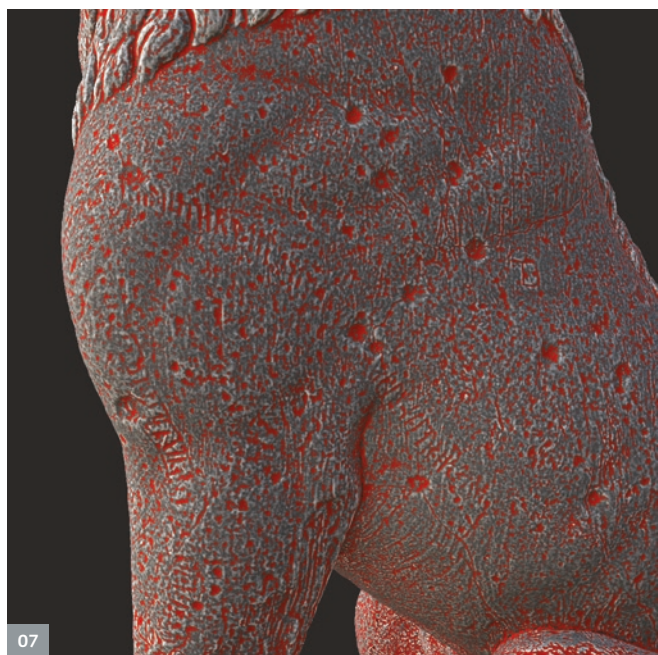
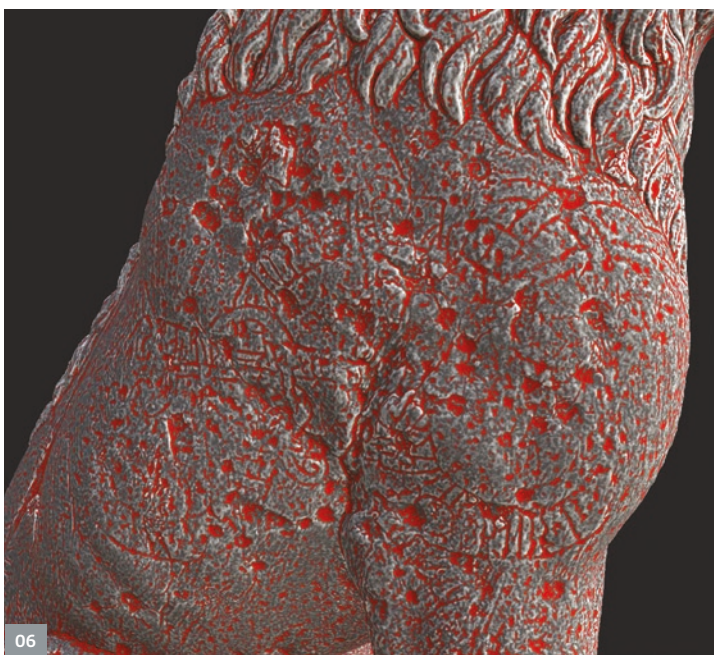
Ψηφιακή καταγραφή
του λιονταριού με σκοπό
τη δημιουργία ενός
τριδιάστατου μοντέλου. Έτσι
θα διασωθεί η εικόνα
της σημερινής κατάστασης
του γλυπτού και ίσως
σημειωθεί πρόσδος
στην κατανόηση των ρουνικών
επιγραφών.

04

Ο Λέων του Πειραιώς
μεταφέρθηκε στη Βενετία
από τον στρατηγό Morosini
το 1687. Εξακολουθεί να
βρίσκεται έξω από το Arsenale.

ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΟΥΗΔΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ροζέτας— πέρασε από τη Βενετία. Λόγω της εμπειρίας του παρατήρησε τα ίχνη επιγραφών που είχαν χαραχτεί πάνω στο άγαλμα και τα οποία, σε μια προσεκτικότερη ματιά, αποδείχθηκε ότι ήταν «ρούνοι», η γραφή των Βίκινγκς.

Έκτοτε αρκετοί ειδικοί της ρουνικής γραφής επιχείρησαν να ερμηνεύσουν τους σωζόμενους ρούνους. Μπορούν να ταυτιστούν τρεις διαφορετικές επιγραφές, που δεν συνδέονται μεταξύ τους. Η μία διατρέχει την αριστερή πλευρά και το μπροστινό πόδι του ζώου, η δεύτερη τον αριστερό μηρό και η τρίτη τη δεξιά πλευρά και τον θώρακα. Η χρονολόγηση είναι δύσκολη αλλά η σύγκριση με ρουνικές επιγραφές της Σκανδιναβίας τις τοποθετεί με ασφάλεια στον 11ο αιώνα μ.Χ. Η επιγραφή στο αριστερό πλευρό και το μπροστινό πόδι μοιάζει να είναι και η αρχαιότερη, χρονολογούμενη στο άμισό του 11ου αιώνα. Η νεότερη και κομψότερη των τριών είναι εκείνη στη δεξιά πλευρά, η οποία τοποθετείται γύρω στο 1075–1100 μ.Χ.

Οι ρούνοι χαραχτηκαν από διαφορετικά χέρια. Ο Ásmund, ο οποίος διακόσμησε τη δεξιά πλευρά του λιονταριού, ήταν ο πιο επιδέξιος: πρόκειται προφανώς για έμπειρο χαράκτη. Δυστυχώς η επιγραφή του είναι ελλιπής. Το τμήμα που σώζεται αναφέρει ότι ο Ásmund χάραξε τους ρούνους και δίνει τρία ακόμη ανδρικά ονόματα αλλά δεν γνωρίζουμε τίποτα για τα συμφραζόμενα. Αντίθετα, η πρώτη επιγραφή στην αριστερή πλευρά δεν αναφέρει ονόματα αλλά μας δίνει κάποια ιστορικά στοιχεία. Η πιο πρόσφατη ανάλυση των ρούνων έγινε από τη Thorgunn Snaedal την περίοδο 2009–2013. Σύμφωνα με την ερμηνεία της, η επιγραφή αναφέρει ότι οι ρούνοι χαραχτηκαν «σε αυτό το λιμάνι» και «από Σουηδούς, πάνω στο λιοντάρι», με πρωτοβουλία μιας ομάδας πολεμιστών προς τιμήν του λεγόμενου Horse, ο οποίος έπεσε προτού πληρωθεί για κάτι· ίσως να πέθανε πριν προλάβει να πάρει το μερίδιό του από κάποια λάφυρα πολέμου. Η δεύτερη επιγραφή στην αριστερή πλευρά είναι πολύ αποσπασματική αλλά φαίνεται να περιέχει μια φράση που λέει ότι οι ρούνοι χαραχτηκαν από πολεμιστές ή νεαρούς άνδρες.

Τόσο το ιστορικό υπόβαθρο όσο και τα γλωσσολογικά στοιχεία και η διάταξη των ρουνικών επιγραφών υποδηλώνουν ότι εκείνοι που τις χάραξαν ήταν σουηδικής καταγωγής, γεγονός που ίσως εξηγήσει και την τιμητική θέση του αντιγράφου στο Μουσείο Σουηδικής Ιστορίας. Μια πιθανή εξαίρεση είναι η σύντομη επιγραφή στην αριστερή πλευρά, η οποία σύμφωνα με τη Snaedal ίσως χαραχτηκε από Νορβηγό. Ενώ η ομάδα πολεμιστών που πέρασε από τον Πειραιά απαρτιζόταν πιθανότατα από μέλη διαφορετικών σκανδιναβικών εθνοτήτων, τόσο οι άνδρες που αναφέρονται στις αποσπασματικές επιγραφές όσο και εκείνοι που τις φιλοτέχνησαν πρέπει να ήταν Βαράγγιοι: μισθοφόροι σκανδιναβικής ή αγγλοσαξονικής καταγωγής στην υπηρεσία των Βυζαντινών αυτοκρατόρων, ορισμένοι ως μέλη της επίλεκτης Αυτοκρατορικής Φρουράς.

Ο Λέων του Πειραιώς βρίσκεται σε υπαίθριο χώρο, εκτεθειμένος στα στοιχεία της φύσης εδώ και 2.300 χρόνια. Η επιφάνειά του έχει φθαρεί τόσο από τον χρόνο όσο και από τα βόλια και το ταξίδι στη Βενετία, κι έτσι οι επιγραφές ξεθωριάζουν. Με στόχο την τεκμηρίωση του μνημείου και τη διατήρηση της υπάρχουσας κατάστασής του, το Σουηδικό Ινστιτούτο Αθηνών σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο του Γκέτεμποργκ, το Σουηδικό Συμβούλιο Εθνικής Κληρονομιάς και το Σουηδικό Ινστιτούτο Ρώμης προχώρησε σε τρισδιάστατη σάρωση του αγάλματος. Η σάρωση, που πραγματοποιήθηκε τον Νοέμβριο του 2021 από τον δρ. Robin Rönnlund και τον Rich Potter, θα έχει ως αποτέλεσμα ένα μοντέλο το οποίο θα παρέχει σημαντικές πληροφορίες και θα είναι χρήσιμο εργαλείο για τους μελετητές. Μέχρι τώρα ήταν δύσκολη η μελέτη των σωζόμενων γραμμάτων διά γυμνού οφθαλμού σε εξωτερικό χώρο με διακυμάνσεις του καιρού και του φυσικού φωτισμού, συχνά με έντονο ήλιο. Μέσω του μοντέλου, η μαρμαρίνη επιφάνεια μπορεί να μελετηθεί σε διαφορετικές και ελεγχόμενες συνθήκες φωτισμού και από κοντά. Μήπως ο Λέων του Πειραιώς μάς επιφυλάσσει και άλλες εκπλήξεις;

* Θερμές ευχαριστίες στη Soprintendenza Archeologia, belle arti e paesaggio per il Comune di Venezia e Laguna και στη Marina Militare, Istituto di Studi Militari Marittimi Venezia, Museo Storico Navale που έδωσαν την άδεια για την ψηφιακή τεκμηρίωση του λιονταριού.

05

Η επιγραφή της δεξιάς πλευράς του γλυπτού.

06

Οι ρούνοι της δεξιάς πλευράς του λιονταριού τονισμένοι με κόκκινο χρώμα.

07

Οι ρουνικές επιγραφές της αριστερής πλευράς του λιονταριού.